

DOKUMENTARISTIČNI VODNIK

Kako pristopiti
k ustvarjanju in oblikovati
avtorsko resnico

DOKUMENTARISTIČNI VODNIK

Kako pristopiti k ustvarjanju in oblikovati avtorsko resnico

Elektronska izdaja publikacije Društva slovenskih režiserjev in režiserk

Zbirka Filmotisk, letnik II, številka 1

Leto izida 2025

Brezplačna publikacija

Izdajatelj Društvo slovenskih režiserjev in režiserk

Zanj Urša Menart, predsednica

Za DSR Dokumentaristi Boris Petkovič, predsednik sekcije

Urednica publikacije Nina Blažin

Avtorja Nina Blažin, Boris Petkovič

Jezikovni pregled Mojca Kranjc

Oblikovanje in prelom Sonja Prosenc

Ilustracije Gašper Rus

Cobiss ID 252849411

Kataložni zapis o publikaciji [CIP] pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici
v Ljubljani

COBISS.SI-ID 252849411

ISBN 978-961-96438-3-9 (PDF)

ISBN 978-961-96438-4-6 (ePUB)

© Društvo slovenskih režiserjev in režiserk (Društvo DSR) 2025

Vse pravice pridržane.

Brez predhodnega pisnega dovoljenja Društva DSR je prepovedano reproduciranje (vključno s fotokopiranjem, tiskanjem, javnim interaktivnim dostopom ali shranitvijo v elektronski obliki), distribuiranje, javna priobčitev, predelava in kakršnakoli druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

Društvo slovenskih režiserjev in režiserk

/ Directors Guild of Slovenia

Kersnikova 12

1000 Ljubljana

Slovenija

E-pošta: info@dsr.si

Spletna stran: www.dsr.si

Predsednica Urša Menart

Podpredsednica Sonja Prosenc

Predsednik DSR Dokumentaristi Boris Petkovič

Generalna sekretarka Valerija Cokan

Upravni odbor Urša Menart (predsednica), Sonja Prosenc

(podpredsednica), Matevž Luzar, Martin Srebotnjak, Špela Čadež,

Blaž Završnik, Juš Premrov, Darko Sinko (predsednik DSR Scenaristi),

Boris Petkovič (predsednik DSR Dokumentaristi), Urška Kos

(predsednica DSR Asistenti režiserji)

Nadzorni svet Miha Hočevar (predsednik), Metod Pevec, Igor Godina

Častno razsodišče Petra Seliškar (predsednica), Marko Šantič,

Irena Gatej **Nadomestna člana Častnega razsodišča** Amir Muratović,

Barbara Zemljčič

Partner projekta AIPA, k.o.

DOKUMENTARISTIČNI VODNIK

Kako pristopiti k ustvarjanju in oblikovati avtorsko resnico

UVOD

Ta priročnik nastaja v sklopu DSR Dokumentaristi, sekcije Društva slovenskih režiserjev in režiserk, kot poskus pomoči tako začetnikom kot uveljavljenim ustvarjalcem na področju filmske dokumentaristike. Pri pisanju so bila vodilo vprašanja, ki nas spremljajo vse od prvih zamisli do trenutka, ko film zaživi pred občinstvom. Priročnik ne ponuja dokončnih rešitev, temveč skuša odpreti prostor za razmišljanje, raziskovanje in dialog. Dokumentarni film je namreč vedno potovanje brez povsem jasnega zemljevida – a prav v tem tiči njegova moč. Združuje osebno vizijo in družbeno odgovornost ter nas nenehno postavlja pred izziv, kako resnico ne le ujeti, temveč jo tudi osmisлити.

Pričujoči tekst nastaja v času, ki ima precej skupnih točk z obdobjem največje družbene angažiranosti v dokumentarnem filmu. Govorimo o zgodnjih šestdesetih letih in gibanju *cinéma vérité* v Franciji oz. *direct cinema* v Združenih državah Amerike. Vzporednic z današnjim časom je precej: razvoj filmskih šol, lahke in cenovno dostopne kamere, iniciative za večjo prisotnost žensk v filmski industriji, takratni razvoj TV-postaj, danes pa razvoj raznih internetnih kanalov, ki omogočajo lažjo distribucijo dokumentarnih filmov.

Vprašanja, ki si jih zastavljamo danes, ostajajo identična tistim iz šestdesetih let: kam se dokumentarni film razvija? Kako naj se razvija? Katere teme naj obdeluje? Kako naj deluje filmski ustvarjalec? V kateri dokumentarni formi naj se izraža? Kako naj bo dokumentarni film relevanten, ko obravnava najbolj pomembna socialna in politična vprašanja današnjega časa? Kdo je filmski avtor? Kakšne so njegove obveznosti in odnosi do subjekta, o katerem dela film? Kateri so pomisleki pri tem, ali film sploh narediti? Kakšna etika vodi avtorja skozi celoten proces?

KAZALO

POJMI IN FILMSKI JEZIK V DOKUMENTARISTIKI

DOSTOP	10
VAREN PROSTOR	10
ZAUPANJE IN POSTAVLJANJE MEJA	10
OBČUTEK = VZDUŠJE FILMA = ATMOSFERA	11
INFORMACIJA ALI ČUSTVO	11
GLEDALČEVA IZKUŠNJA	11
IZJAVE = INTERVJU = POGOVOR	12
UPORABA ARHIVA = ŽE OBSTOJEČI POSNETKI	12
UPORABA FOTOGRAFIJ	12
LOKACIJE	13
NAČIN SNEMANJA – kako kaj posneti	13
GLASBA	14
RITEM IN MONTAŽA	14
BARVE	14

KAKO ZAČETI

1. ISKANJE TEME	17
2. RAZISKAVA	17
3. RAZISKAVA S SNEMANJEM	17
4. PISANJE ZA RAZPISE	18
LOGLINE	18
SINOPSIS	18
OSEBNA MOTIVACIJA	18
VSEBINSKA ZASNOVA = TREATMENT =	
SCENARIJ	18
NAPOVEDNIK	19
REŽIJSKI KONCEPT = REŽISERJEVA VIZIJA	19

PREDPRODUKCIJA

1. IZBIRA FILMSKE EKIPE IN SODELOVANJE Z NJO	24
2. IZBIRA TEHNIKE	24
3. PLAN SNEMANJA	25
4. LOKACIJE	25
5. SODELUJOČI V DOKUMENTARNEM FILMU	26
6. ZADNJE PRIPRAVE PRED SNEMANJEM	26

PRODUKCIJA	27	DOKUMENTARNE ZVRSTI	38
1. PRED ZAČETKOM SNEMANJA	29	INFORMATIVNO-POLJUDNOZANSTVENI =	
2. SNEMANJE INTERVJUJEV, SITUACIJ IN DOGAJANJA	29	TELEVIZIJSKI DOKUMENTARNI FILM	41
3. SPROTNA ORGANIZACIJA GRADIVA	30	OBSERVACIJSKI DOKUMENTARNI FILM	45
4. ETIČNI VIDIKI IN VARNOST	30	PARTICIPATORNI DOKUMENTARNI FILM	49
5. ZAKLJUČEK SNEMANJA	31	POETIČNI DOKUMENTARNI FILM	53
POPRODUKCIJA	32	ESEJISTIČNI DOKUMENTARNI FILM	56
1. ORGANIZACIJA GRADIVA	34	BIOGRAFSKI OZ. AVTOBIOGRAFSKI DOKUMENTARNI	
2. OBLIKOVANJE ZGODBE	34	FILM = PORTRET	59
3. PROCES MONTAŽE	35	GLASBENI DOKUMENTARNI FILM	63
4. ROUGH CUT = GROBA MONTAŽA	35	IGRANO-DOKUMENTARNI FILM	66
5. FINA MONTAŽA = FINE CUT = KONČNA MONTAŽA	35	MOCUMENTARY = LAŽNI DOKUMENTARNI FILM	70
6. OBDELAVA ZVOKA	36	ANIMIRANI DOKUMENTARNI FILM	72
7. OBDELAVA SLIKE	36	REPORTAŽNI DOKUMENTARNI FILM	76
8. ZAKLJUČNI PREGLED	36	AKTIVISTIČNI DOKUMENTARNI FILM	80
9. PRIPRAVA ZA DISTRIBUCIJO, PROMOCIJO	37	DODATKI – POVEZAVE	85

POJMI IN FILMSKI JEZIK V DOKUMENTARISTIKI

Med pisanjem in snemanjem si avtor sam izbere, kakšen filmski jezik ga nagovarja. Med ustvarjanjem se lahko ti pojmi predrugačijo, a je treba o njih aktivno premišljevati. Po zaslugi raziskave in pisnih priprav dobi avtor bolj jasno predstavo, kakšen dokumentarni film želi ustvariti.

DOSTOP

Dostop omogoča ustvarjalcu, da vstopa v protagonistovo življenje oz. v temo, ki jo raziskuje v svojem filmu. V času, ki ga filmska ekipa in sodelujoči preživijo skupaj, se dostop čedalje bolj pogloblja, saj avtor vedno bolj vstopa v polje intimne, osebne razmišljanja in spominjanja.

VAREN PROSTOR

Protagonisti morajo vedeti, da je prostor ustvarjanja filma varen prostor, da jih avtor sprejema, četudi se z vsemi njihovimi prepričanji morda sam ne strinja. Vstopanje v življenje nekoga in snemanje je privilegij in avtor se mora odzivati z dostojanstvenostjo in odprtostjo. Teme, ki jih dokumentarni filmi obravnavajo, so lahko kočljive, delikatne, izredno čustvene, tudi radikalne in šokantne ... Sodelujoči morajo vedeti, da jih filmska ekipa ne obsoja.

ZAUPANJE IN POSTAVLJANJE MEJA

Zaupanje se gradi s časom, ki ga preživi filmska ekipa s sodelujočimi pred kamero. Na začetku sodelovanja se mora avtor pogovoriti z njimi: do kod je pripravljen iti ustvarjalec? Do kod je pripravljen iti protagonist? Meje se spreminjajo in prestavljajo s časom, z zaupanjem, ki se razvija in pogloblja z ustvarjanjem, in je del filmskega procesa.

Lahko se tudi zgodi, da si protagonisti premislijo, kar ustavi nastajanje filma.

OBČUTEK = VZDUŠJE FILMA = ATMOSFERA

Film ne podaja le informacij, temveč pri gledalcu vzbuja občutke in ustvarja vzdušje. Vzdušje lahko včasih opišemo s preprosto besedo, lahko pa je večplastno.

Med snemanjem se lahko to preoblikuje, dodaja.

INFORMACIJA ALI ČUSTVO

Že v fazi raziskave mora avtor veliko pozornosti nameniti premisleku, kaj ga zanima: je to informacija ali čustvo? Morda oboje? Glede na to, kaj ga zanima, se odziva in premišljuje o situacijah, sekvencah in jeziku filma.

GLEDALČEVA IZKUŠNJA

Kaj želi avtor prenesti gledalcu? Je to informacija, da gledalec izve nekaj novega, se izobrazí? Je to občutenje? Premislek? Prostor za gledalčevo identifikacijo? V filmu se lahko prepleta več linij, a je treba premisliti o vsaki liniji in zanjo uporabiti filmski jezik, ki jo podpira.

IZJAVE = INTERVJU = POGOVOR

V času razvoja je treba preživeti nekaj časa s sodelujočimi, se z njimi pogovarjati. Iz pogovora avtor lahko črpa vsebino in tudi strukturo filma. Kakšen je protagonist? Njegove želje, veselja, skrbi, ljubezni ... Ali bo pogovor – intervju del strukture filma in v kolikšni meri?

UPORABA ARHIVA = ŽE OBSTOJEČI POSNETKI

Dodaten nivo pripovedovanja lahko avtor doseže z uporabo arhiva. Treba je pridobiti dovoljenja vseh imetnikov pravic, da se lahko dokončani dokumentarni film javno predvaja.

UPORABA FOTOGRAFIJ

Fotografije lahko gledalcem pričarajo čas, ki ga več ni. Z njimi vstopimo v preteklost in spomine. Fotografije ne delujejo samo v strukturi filma, temveč so tudi orodje, ki v protagonistih prikličejo spomin iz pozabe. Za uporabo je treba pridobiti dovoljenje avtorjev fotografij.

LOKACIJE

S preišljeno uporabo lokacij lahko vsebino nadgradimo, saj postane lokacija del filmskega jezika. Pisarne, kavarne (če niso vsebinsko povezane s filmom) pomenijo hitro rešitev, a k filmu ne doprinesejo veliko. O čem bo protagonist filma govoril in s katero lokacijo bi to podkrepili, da gledalec začuti, doživi slišano? Filmi so gibljive slike, zato mora avtor preišljevati o sliki, ne samo o tekstu.

NAČIN SNEMANJA – kako kaj posneti

Kljub sodelovanju z direktorjem fotografije mora tudi avtor razmišljati o načinu snemanja. Bodo široki totali delovali na gledalce? Ali pa bo intimna situacija postala še bolj polna bližine, če bomo uporabili izredno bližnje posnetke? Kaj pridobimo, če v film vključimo dron? Bo film ustvarjen z statičnimi posnetki ali bo vsebini filma bolj ustrezala kamera iz roke?

GLASBA

Glasba ima izredno moč, saj vpliva na gledalce ne glede na to, od kod prihajamo, kateri jezik govorimo. Je v filmu glasba z lokacije? Se glasba doda v poprodukciji? Nekatere avtorje glasba že na začetku vodi, drugim ni toliko pomembna. Ne smemo pozabiti tudi na tišino, ki ima ogromno pripovedno moč.

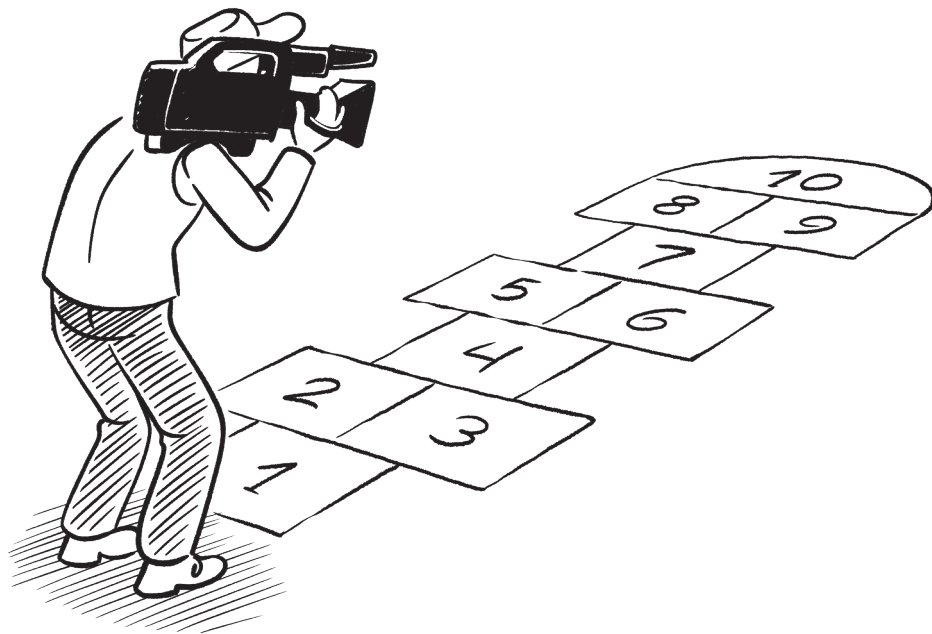
RITEM IN MONTAŽA

Kakšen je ritem filma in zakaj? Ima gledalec čas, da razume videno? Je dovolj prostora in časa v filmu, da se publika čustveno odzove? Ali gledalcu postane dolgčas ob gledanju? Na situacije v filmu se odzivata tudi montaža in ritem, ki nista ves čas enaka.

BARVE

Katere barve so prisotne v filmu? Vsaka barva ima svoj pomen. Kako lahko ta pomen avtor uporabi, da še bolj nadgradi svoj film? Tudi uporaba črno-bele palete nekaj prinese k filmu. Vse je odvisno od vsebine filma.

KAKO ZAČETI

1. ISKANJE TÉME

Kaj te zanima kot avtorja? Oseba? Dogodek? Téma? Kakšna vsebina? Kaj želiš sporočiti z dokumentarnim filmom: izobraziti gledalce? Jih pripraviti k razmišljanju in premisleku? Ponuditi publiki prostor za občutek in čustvo?

2. RAZISKAVA

V času raziskave avtor razišče izbrano vsebino s prebiranjem literature, obišče posameznike, muzeje ... ob tem dela zapiske, premišljuje. V tej fazi je vse mogoče.

Vprašanja, ki so zelo pomembna, so: zakaj ravno mene kot avtorja zanima ta tema? Kaj naj gledalci doživijo ob gledanju? Kakšen estetski videz naj ima film?

3. RAZISKAVA S SNEMANJEM

Avtor lahko začne snemati že med raziskavo: lahko uporabi majhno kamero, telefon ali pa že sodeluje z direktorjem fotografije. Lahko uporabi samo diktafon in snema pogovore s potencialnimi nastopajočimi.

Med snemanjem v času razvoja avtor že preizkusi nekaj situacij, ob tem se tudi seznanijo ključni sodelujoči pred in za kamero. Sodelujoči že med raziskavo spoznava način snemanja in avtorjevo delo, kar je v veliko pomoč kasneje v produkciji filma.

Posneti material se lahko že v času razvoja zmontira v kratek video = TRAILER = NAPOVEDNIK FILMA, ki ga lahko avtor uporabi kot del prijave na razpise.

4. PISANJE ZA RAZPISE

Žal ne obstaja recept, kako se lotiti pisanja za razpise, zato ima vsak avtor svoj način. Kakšen dokumentarni film želiš narediti? Razmisli o zgodbi, a tudi o širši vsebini filma. Kaj je tisto, kar se skriva za izbrano temo, vsebino filma?

LOGLINE (stavek ali dva)

Opisuje zgodbo filma, a ob tem poskuša ponuditi bralcu tudi širši pomen in njegovo bistvo.

SINOPSIS (največ 2 strani)

Besedilo, ki povzema bistvo zgodbe in njene najpomembnejše elemente ter opisuje protagoniste, njihova ključna dejanja in odločitve, če je projekt observacijski film. Če dokumentarni film raziskuje določeno temo, pa v sinopsisu avtor zabeleži predvideni potek filma.

OSEBNA MOTIVACIJA (1 stran)

Zakaj želiš narediti ta film? Lahko je izhodišče za ustvarjanje avtorjev spomin, dogodek, spoznanje. Lahko pa se avtor odloči, da bo svojo motivacijo uporabil v filmu, in tako film postane oseben, kar velikokrat loči zastavljeni film od drugih s podobno tematiko.

VSEBINSKA ZASNOVA = TREATMENT = SCENARIJ (poimenovanje je odvisno od vsebine)

Tu avtor piše o vsebini, o zgodbi filma ter predstavi glavne osebe in situacije. Treatment se v času ustvarjanja dopolnjuje, spreminja, saj se nekatere linije filma odkrijejo kasneje. Avtor zapiše predvideni začetek in sredino zgodbe ter razmišlja o potencialnih koncih filma.

Dokument je odvisen od zvrsti filma: pri observaciji avtor ne more že poznati zgodbe, saj se še ni zgodila. Treba je predvideti, kaj bi se lahko zgodilo glede na avtorjevo poznavanje protagonista. Pri portretu je struktura jasnejša, zato je dokument bolj razdelan. Pri informativno-poljudnoznanstvenem dokumentarnem filmu pa avtor lahko napiše tudi scenarij, saj mu zvrst to omogoča. Scenarij je oštevilčeno zaporedje opisanih prizorov, ki vsebuje nastavke za intervjuje, opise oseb in prizorišč, podatke, kje (interier, eksterier) in kdaj (dan, noč) se prizor dogaja ...

NAPOVEDNIK (do 3 min) – zaželeno oddati ob prijavi

Pri izbiri materiala je treba premisliti: katero situacijo bo avtor vključil v napovednik? Kako boš predstavil glavno osebo oz. temo filma? Kakšen je slog filma?

Pomembno je zavedanje, da napovednik ni skrajšani dokumentarni film, temveč prostor, v katerem se spozna glavno osebo, témo oz. situacijo iz filma.

REŽIJSKI KONCEPT = REŽISERJEVA VIZIJA (največ 5 strani)

Tu režiser razmišlja o estetskem videzu filma in o uporabljenem filmskem jeziku. V dokument lahko doda fotografije, ki so nastale v času raziskave, ali pa fotografije, narejene iz posnetega materiala (če ga že ima).

Pri pisanju režijskega koncepta moramo razmišljati tudi o pojmi in filmskem jeziku, omenjenih v prejšnjem poglavju.

PREDPRODUKCIJA

Predprodukcija nam omogoča, da se na snemanje podamo pripravljeni, hkrati pa ohranimo fleksibilnost za nepričakovane situacije. Je kombinacija raziskovalnega, organizacijskega in ustvarjalnega dela.

Če je avtor pri prijavi na razpise s producentom podpisal opcijsko pogodbo ali predpogodbo, mora pred začetkom dela z njim podpisati pogodbo o sodelovanju, ki mdr. vsebuje višino honorarja, določila o prenosu avtorske in sorodnih pravic, opredelitev avtorjevega dela ter zahteve in pričakovanja producenta. Pogodba je varovalo za obe vpleteni strani, da se bo film dokončal.

1. IZBIRA FILMSKE EKIPE IN SODELOVANJE Z NJO

Izbira sodelavcev temelji na kreativni osnovi, velikost ekipe je pogojena z izbiro téme in finančnimi zmožnostmi.

Vsak avtor razvije svoj način dela s filmsko ekipo. Izredno tesno se vzpostavi sodelovanje z direktorjem fotografije, ki s svojim znanjem in odločitvami pripomore k estetskemu slogu in tudi k vsebini dokumentarnega filma.

Ker se v dokumentarnem filmu določene funkcije lahko tudi podvajajo, je treba natančno določiti odgovornosti in naloge vsakega člana ekipe.

2. IZBIRA TEHNIKE

Katera tehnika je potrebna, da se uresniči režiserjeva vizija? To se razreši v pogovoru med režiserjem in ustvarjalnimi sodelavci (direktor fotografije, snemalec zvoka ...). Nato je potreben dogovor s producentom: ali proračun filma lahko prenese izbrano tehniko ali pa je potrebna prilagoditev?

3. PLAN SNEMANJA

V času snemanja se plan spreminja, a so za osnovni pristop k snemanju ključni naslednji koraki:

- seznam ključnih oseb, dogodkov, prizorov;
- planiranje in izdelava urnika snemanja (kdaj, kje, s kom);
- priprava vprašanj za intervjuje, če so del dokumentarnega filma;
- premislek, katere situacije, dogodke se bo posnelo.

4. LOKACIJE

Izbira lokacij temelji na kreativnih odločitvah ustvarjalne ekipe. Ko so lokacije določene, je treba preveriti: kakšen je dostop do lokacije? So na lokaciji elementi, ki lahko ovirajo snemanje? Je določena lokacija primerna za snemanje zgolj v določenem času (svetlobne okoliščine)? Pridobiti je treba dovoljenja za snemanje (javne, zasebne površine, institucije).

5. SODELUJOČI V DOKUMENTARNEM FILMU

Med pripravami je treba s sodelujočimi navezati pristen stik, ki temelji na iskrenem odnosu. Pomembno je, da so vsi sodelujoči seznanjeni z delovnim procesom in s tem, kaj se od njih pričakuje. Kako pristopati k občutljivim vsebinam oz. kako zaščititi integriteto sodelujočih?

6. ZADNJE PRIPRAVE PRED SNEMANJEM

Zadnje priprave potekajo v tesnem dialogu med kreativno ekipo in produkcijo. So pridobljena vsa dovoljenja in soglasja? Treba je testirati opremo, potrditi urnike in razpoložljivost sodelujočih ter pripraviti rezervni načrt (če kdo odpove, če vreme ne dopušča ipd.).

PRODUKCIJA

1. PRED ZAČETKOM SNEMANJA

Pred začetkom snemanja se z ekipo izvede uvodni sestanek, ki lahko poteka na lokaciji snemanja, pogosto pa se zgodi med transportom na snemalno mesto. Tu se dogovori o planu snemanja ter o nalogah in poteku dneva. Pred začetkom snemanja je treba zagotoviti sproščenost sodelujočih in izklopiti radio, klimo in telefone!

2. SNEMANJE INTERVJUJEV, SITUACIJ IN DOGAJANJA

Odvisno od zvrsti filma je treba pripraviti prostor – za nekatere filme je ta priprava minimalna, pri drugih pa lahko vzame več časa (postavitve kamer, luči, ozvočenje nastopajočih ...). Pri formi intervjuja se posnamejo glavna in dodatna vprašanja, poleg tega se dokumentira prostor, ambient in vsakdanje dejavnosti. Pri observacijskem pristopu se snemajo situacije iz protagonistovega življenja.

3. SPROTNA ORGANIZACIJA GRADIVA

Zapiski, ki spremljajo snemanje (povečini to delo opravi sam režiser), nam dajo informacijo o tem, kaj, kako in koliko materiala smo v procesu posneli, še večjo vrednost pa dobijo v montaži. Zato so zaželeni naslednji koraki:

- dnevno kopiranje posnetkov (tudi dvojno kopiranje materiala, da se kaj ne izgubi);
- označevanje posnetkov (po datumih, lokacijah, nastopajočih, dogodkih) – avtor se sam odloči, kakšno označevanje je zanj najbolj pregledno;
- kratki zapiski o poteku snemanja.

4. ETIČNI VIDIKI IN VARNOST

Etična načela so v domeni vsakega posameznika in njegovih moralnih vrednot. Avtor se s sodelujočimi v filmu dogovori, kaj se snema in česa ne.

Na snemanju mora biti poskrbljeno za varnost ekipe, nastopajočih in opreme.

5. ZAKLJUČEK SNEMANJA

Ob zaključku snemalnega dne je treba preveriti, ali so posneti vsi ključni elementi. Je uspelo vse, kar je bilo predvideno in zaželeno? Je potrebno dodatno snemanje? So nastale okoliščine, ki vplivajo na potencialno zgodbo filma? Premislek o zastavljeni zgodbi in vsebini glede na spremembe!

POPRODUKCIJA

1. ORGANIZACIJA GRADIVA

Pred začetkom montaže je zelo pomembno imeti dober pregled nad posnetim materialom, zato je dobro proces začeti z označevanjem posnetkov, z opisom samega posnetka, s popisom časovnih kod in transkripcijo intervjujev (če je potrebna).

2. OBLIKOVANJE ZGODBE

Pri oblikovanju zgodbe je prvi korak analiza materiala in izbira najboljših posnetkov. Nato je na vrsti iskanje osnovne strukture, pri tem si lahko pomagamo z grobimi orisi, ki jih zapišemo, če avtorju ta korak pomaga. Ko je osnovna struktura jasna, se posvetimo iskanju dramaturškega loka.

3. PROCES MONTAŽE

V procesu montaže nastane več različnih verzij dokumentarnega filma: z različnimi zornimi koti, sekvencami, tudi prehodi. Tu se preizkušajo različni dramaturški loki filma in zaporedje izbranih sekvenc.

4. ROUGH CUT = GROBA MONTAŽA

Za rough cut velja, da je sestavljen iz izbranega zaporedja sekvenc. V tej fazi je forma dokumentarnega filma daljša in je namenjena filmskim strokovnjakom in sodelavcem (glasbeni ustvarjalec, koproducenti, selektorji festivalov, delavnic ...), da dobijo občutek o filmu.

5. FINA MONTAŽA = FINE CUT = KONČNA MONTAŽA

Za končno montažo velja, da so prizori natančno izbrani in da so prehodi z ustrezno dolžino določeni. Tu se montaža slike konča.

6. OBDELAVA ZVOKA

Proces poprodukcije zvoka se začne s čiščenjem in urejanjem dialogov in intervjujev, sledi dodajanje atmosfer in zvočnih efektov, vzporedno se lahko snema oziroma izbira glasba (če je v filmu dodana). Končni korak je zvočni mix.

7. OBDELAVA SLIKE

Vzporedno z obdelavo zvoka lahko poteka tudi obdelava slike; takrat se opravi barvna korekcija in barvno usklajevanje posnetkov, po potrebi se dodajo naslovi, napisi in podnapisi (če to ni bilo narejeno že v montaži) ter poiščejo druge grafične in vizualne rešitve.

8. ZAKLJUČNI PREGLED

Pred izdelavo končne kopije se lahko opravijo testne projekcije za manjšo skupino gledalcev, ko ustvarjalci dobijo povratno informacijo o filmu, kar lahko vodi v zadnje popravke montaže, zvoka in barve. Zatem sledi izvoz končne verzije filma (master copy).

9. PRIPRAVA ZA DISTRIBUCIJO, PROMOCIJO

Tu se izdelajo različni formati filma (za kino, TV, splet, festivale ...), pripravijo se različne verzije podnapisov v tujih jezikih. Oblikuje se promocijsko gradivo (napovednik, plakat, press kit ...) in se premisli o potencialnem sodelovanju s PR-ekipo, ki poskrbi za promocijo filma.

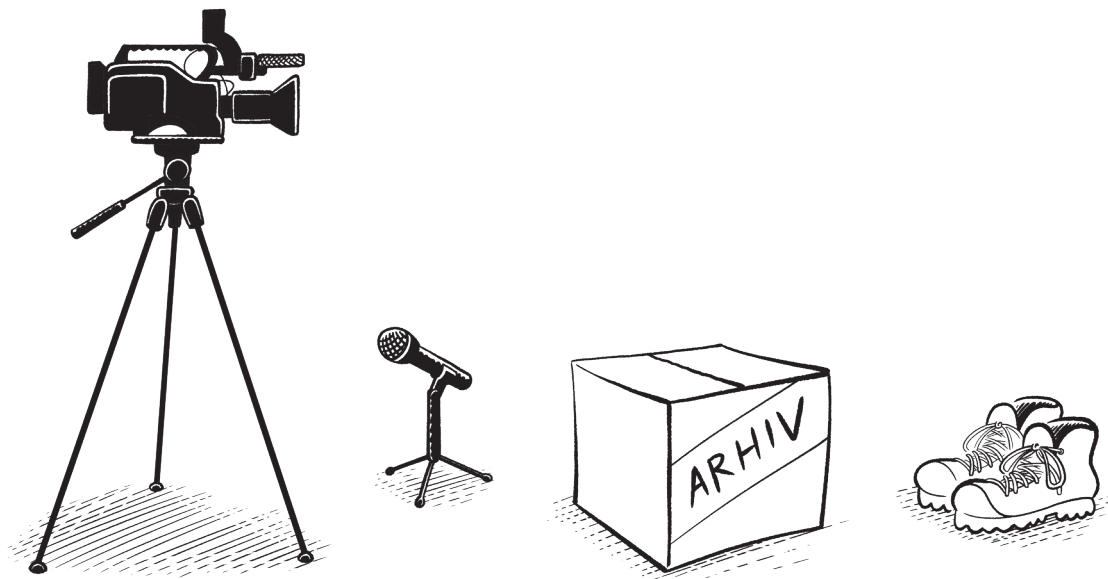
DOKUMENTARNE ZVRSTI

V tem poglavju so predstavljene OSNOVNE DOKUMENTARNE ZVRSTI, a je avtorjeva naloga, da jih izbere, da jih priredi in oblikuje tako, kot mu najbolj ustreza. Dokumentarna forma se ves čas spreminja, v njej se mešajo različne zvrsti, kar privede do nastanka novih filmskih izrazov, ki gledalcem ponudijo sveže in inovativne vsebine.

Različne zvrsti dokumentarnega filma nagovarjajo različno publiko, saj imajo gledalci različne želje, motivacijo, tudi zahteve. Pri opisu dokumentarnih zvrsti sta na kratko razloženi tudi PUBLIKA in njene značilnosti.

Ob zvrsteh filmov je zapisano nekaj PRIMEROV TUJIH DOKUMENTARNIH FILMOV. Ker pa se tudi tu dogaja mešanje zvrsti, so naslovi nekaterih filmov zapisani večkrat. Vsaki zvrsti je dodana MINI PRAKTIČNA VAJA, ki ponudi bralcu priložnost, da se sam preizkusi v določeni zvrsti in ob tem spozna, kako pričeti raziskavo, ali pa preizkusi določen element zvrsti.

Ključ je v neobremenjenem preizkušanju pristopov, ki avtorja nagovarjajo, saj bo le tako avtor našel svoj lastni glas kot ustvarjalec, režiser, tudi scenarist.

INFORMATIVNO-POLJUDNOZNANSTVENI = TELEVIZIJSKI DOKUMENTARNI FILM

Primeri: *The Invisible War*, *Miss Representation*, *This Film Is Not Yet Rated*, dokumentarni filmi Davida Attenborougha

Film, ki je prilagojen logiki televizijskega programa in sledi produkcijskim in dramaturškim zahtevam televizijskega medija: povečini linearno strukturirana pripoved z jasno naracijo.

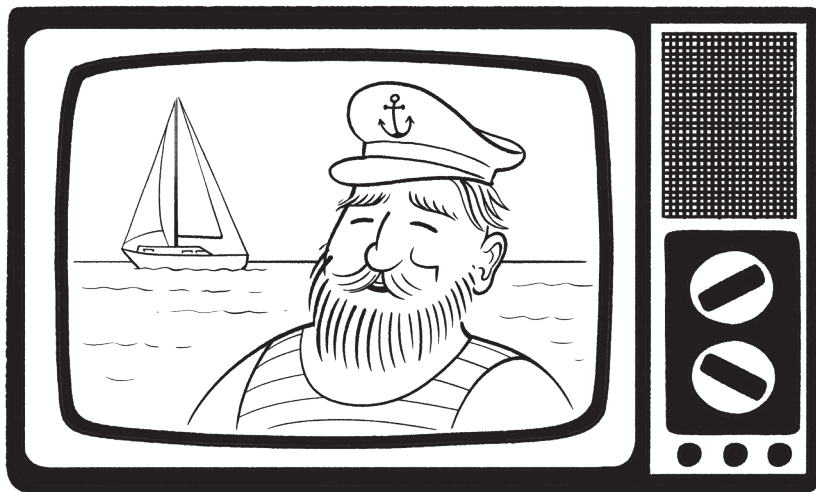
Vsebina gledalcu podaja INFORMACIJE z ilustracijo teme, pri čemer posameznik ob gledanju nekaj spozna in se izobrazi.

Ključni del tovrstne zvrsti so IZJAVE oz. INTERVJUJI oz. POGOVOR, s katerimi se oblikuje glavna struktura filma.

Pogosta je uporaba že obstoječega ARHIVA in FOTOGRAFIJ, ki ilustrirajo izjave. Funkcija dodatno posnetega materiala je predvsem ta, da se z njim prekrije rez, kjer se je izjava skrajšala, ali pa deluje kot kratek predah med govorjenjem.

Ekipa na snemanju je velikokrat številčnejša: režiser, scenarist, direktor fotografije, lučni mojster, tonski mojster ... To je odvisno od finančnih zmožnosti produkcije.

To so filmi, ki so največkrat predvajani po televiziji in so namenjeni najširši publiki različne starosti in pri katerih se gledalec prepusti jasni strukturi filma.

MINI PRAKTIČNA VAJA

KAKO SE PRIPRAVITI NA INTERVJU? Izberi si zanimivo osebo, ki bi lahko nastopala v tvojem filmu. Napiši 10 vprašanj, ki so lahko informativna, a tudi intimna, osebna. Stvarem, ki jih lahko izveš v knjižnici, na internetu, se izogibaj in poskušaj najti nekaj svežega. Kaj bi ti osebno želel izvedeti o nastopajočem oz. témi filma?

Primeri vprašanj: Povej mi, česa se bojiš? Opiši, prosim, svoj najbolj vesel/žalosten spomin. Opiši mi, prosim, 1 dogodek iz svojega otroštva, ki te je zaznamoval.

NAPREDNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Zapisana vprašanja naj bodo vodilo. Vzemi kamero/telefon ali sodeluj z DOP-jem. Sodelujočega postavi pred kamero, vprašaj ga, kar si si zamislil. Posnemi še dodatni material ali poišči arhivske posnetke ali fotografije, s katerimi boš prekril reze pri krajšanju teksta. V montaži zmontiraj kratek video.

OBSERVACIJSKI DOKUMENTARNI FILM

Primeri: *Honeyland*, *Grey Gardens*, *Children Underground*, filmi režiserke Kim Longinotto, filmi režiserke Helene Třeštíkové

Je film, ki beleži resnične dogodke življenja enega ali več protagonistov. Velikega pomena je DOSTOP do protagonistov, zato je filmska ekipa ponavadi manjša (npr. avtor in direktor fotografije, velikokrat zgolj avtor sam), da se lahko čim bolj neopazno vstopa v OSEBNI PROSTOR sodelujočega.

Filmska ekipa je tu, ko se nekaj AKTIVNO DOGAJA, in se na to odziva. Z odločitvami, ki jih sprejme režiser, tudi direktor fotografije, se RESNIČNOST POVZDIGNE V FILMSKO PRIPOVED. Med raziskavo lahko avtor že snema in material uporabi v končnem filmu.

Treba je vzpostaviti PROSTOR ZAUPANJA med vsemi sodelujočimi, da se lahko vstopa v BLIŽINO protagonista, za kar pa je potreben ČAS. Zaradi tega je snemanje daljše, tudi montaža traja dlje časa, saj je materiala veliko.

Nekateri menijo, da je treba observacijski film snemati v stilu »muhe na zidu«. A obstaja nevarnost, da si je tako ves posneti material zelo podoben. Je to avtorjeva želja?

Gledalec je tu radoveden, aktiven pri gledanju in angažiran, saj mora sam iz videnega narediti zaključke in si samostojno oblikovati pripoved.

MINI PRAKTIČNA VAJA

KAKO PRIČETI RAZVIJATI VSEBINO ZA OBSERVACIJSKI DOKUMENTARNI FILM? Izberi zanimivo osebo, ki je potencialni protagonist v tvojem filmu. Z njo preživi nekaj časa, spremljaj jo v službo (če je mogoče), obišči jo doma, ko preživlja čas s svojimi dragimi, če ti oseba že toliko zaupa. Sprašuj jo o življenju, o njenih prepričanjih, o skrbah, o ljubeznih ... in jo opazuj. V tej fazi lahko že snemaš s kamero/telefonom ali sodeluješ z DOP-jem. Lahko pa si opazke, situacije in pogovor zabeležiš. Razmišljaj o filmskem jeziku! To je dober začetek za pisanje vsebinske zasnove.

NAPREDNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Če si med raziskavo že snemal, iz posnetega materiala zmontiraj kratek video, kar lahko uporabiš tudi pri prijavi na razpise.

PARTICIPATORNI DOKUMENTARNI FILM

Primeri: *5 Broken Cameras*, *Bowling for Columbine* in drugi filmi režiserja Michaela Moora, dokumentarni filmi z Louisom Therouxom

Tu poznamo 2 različni podzvrsti filma:

- **režiser oz. avtor se aktivno pojavlja v filmu** – lahko je to z glasom, ki spremlja film (voiceover). Lahko pa se režiser tudi pojavlja kot nastopajoči v filmu ter s svojim sodelovanjem, npr. z vprašanjem, sproži situacijo in odzive drugih sodelujočih. Avtorjeva pojavnost lahko tudi odpira osebno linijo ustvarjalca;
- **protagonisti filma aktivno sodelujejo pri nastajanju filma** – film obravnava protagoniste kot sodelavce pri filmu, saj poleg sodelovanja v filmu dobijo tudi glas pri oblikovanju zgodbe filma. Avtor in protagonisti lahko razvijejo občutek skupne odgovornosti do filma. Glavni protagonist sam snema svoje življenje (z malo kamero/telefonom). S tem načinom presežemo okvir nastajanja filma in vstopamo v polje vprašanja kakovosti življenja protagonistov.

Če se v filmu kot oseba pojavlja tudi avtor, gledalci film doživijo z avtorjevega zornega kota, kar jim omogoča, da spoznajo, kako se ustvarjalec počuti, in razmišljajo, kako bi se sami odzvali v isti situaciji.

MINI PRAKTIČNA VAJA

VAJA, V KATERI SE AVTOR V PARTICIPATORNI OBLIKI POJAVLJA V FILMU: izberi osebo ali dogodek za participatorni dokumentarni film. Avtor pri tej vaji postane tudi nastopajoči v filmu, ni samo njegov ustvarjalec - lahko je viden ali pa samo slišen. Zapiši dejansko situacijo, v kateri se v filmu pojavita izbrana oseba in tudi ti kot avtor. Zapis scene nastane po spoznavanju osebe in situacije.

NAPREDNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Izberi osebo in situacijo, ki jo boš posnel sam ali v sodelovanju z DOP-jem. Na primer: obišči prijatelja, babico ... Lažje boš vajo naredil, če boš izbral nekoga, ki ga že dobro poznaš, saj te bo oseba prej spustila blizu. V montaži zmontiraj kratek video.

POETIČNI DOKUMENTARNI FILM

Primeri: *Koyaanisqatsi*, *Sans Soleil*, *Človek s kinoaparatom*

Vodilo te zvrsti je POETIKA v različnih oblikah – avtor se prepusti INSPIRACIJI, ki ga nagovarja: poezija, lokacija, prostor, misel, spomin, beseda, fotografija ...

Pripoved je pogosto ohlapna in EKSPERIMENTALNA, filmi gledalcem ponujajo poglobljeno izkušnjo namesto konvencionalnega linearnega pripovedovanja zgodb.

Velikokrat se uporablja povezovalni glas (OFF SCREEN, VOICEOVER), pomembna je tudi GLASBA. Film vsebuje PRESKAKOVANJE V ČASU IN PROSTORU, pogosto je vodilo ASOCIATIVNO RAZMIŠLJANJE.

Gledalci so različne starosti, radovedni, razmišljujoči, aktivni ob gledanju in ob filmu želijo doživeti ČUSTVO, ATMOSFERO, informacija tukaj ni v prvi vrsti.

MINI PRAKTIČNA VAJA

KAKO ZAČETI RAZMIŠLJATI O POETIČNEM DOKUMENTARNEM FILMU? Izberi kratko poezijo, ki te nagovarja. Zapri oči in si poskušaj zamisliti situacije, posnetke, ki bi zapisane besede pretvorile v gibljive slike. Kako bi izbrani tekst prelil v posnetke? Premisli o lokacijah, vsebini, barvi, akciji v posnetku, o premikih kamere ...

NAPREDNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Ko si vse zabeležiš, s kamero/telefonom ali v sodelovanju z DOP-jem naredi posnetke, ki si si jih zamislil. Prav tako posnemi in preberi izbrano poezijo. Zapis na papirju naj bo tvoje vodilo za montažo. V montažo uvozi material. Položi tekst in na besedilo zmontiraj posneti material.

Namesto poezije si lahko izbereš kaj drugega: del eseja, del pesmi najljubšega glasbenika, del pisma, ki se te je dotaknil. Eksperimentiraj in razmišljaj zunaj okvirjev!

ESEJISTIČNI DOKUMENTARNI FILM

Primeri: *I Am Not Your Negro*, *Beautiful Things*, *The 3 Rooms of Melancholia*, *¡Vivan las Antípodas!*

Ta zvrst je po slogu podobna ESEJU in vabi gledalce k razmišljanju. Avtor izhaja iz TÉME, ki ga nagovarja, struktura filma je sestavljena IZ VEČ NASTOPAJOČIH, ZGODB in SITUACIJ.

Ravno zaradi več nastopajočih film PRESKAKUJE V PROSTORU IN ČASU, MOZAIČNA MONTAŽA se kot sestavljanka gradi pred gledalčevimi očmi v koherentno celoto, ki zahteva razmišljujočega posameznika, ki aktivno gleda in si želi tovrstno potovanje ob filmu.

Gledalec je radoveden, angažiran, razmišlja ne samo o videnem v filmu, temveč tudi o posamezniku in širši družbi. Tovrstni film lahko imenujemo tudi AVTORSKI dokumentarni film.

MINI PRAKTIČNA VAJA

KAKO ZAČETI PREMIŠLJEVATI O ESEJISTIČNEM DOKUMENTARNEM FILMU? Poišči témo, dogodek, vsebino, ki te nagovarja. Okoli izbrane téme poišči več glavnih oseb, dogodkov in situacij. Zabeleži si ideje glede vsebine, lokacij, oseb, situacij ...

Primer: zapiši idejo za esejistični dokumentarni film o čustvih. Izberi si eno čustvo (npr. ljubezen, sovraštvo, jeza ...) in zapiši, katere téme, lokacije, osebe bi vključil v film. Kaj te nagovarja, ko pomisliš na npr. ljubezen? Naslednji korak je, da zapišeš tudi, kako si sledijo prizori, kaj te pri katerem prizoru zanima ... To je že začetek razvoja vsebinske zasnove.

NAPREDNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Zamišljeno posnemi s kamero/telefonom ali v sodelovanju z DOP-jem. V montaži zmontiraj kratek video.

BIOGRAFSKI OZ. AVTOBIOGRAFSKI DOKUMENTARNI FILM = PORTRET

Primeri: *Les plages d'Agnès, Joan Baez: I Am a Noise, Amy, Zidane, un portrait du XXIe siècle*

Portreti se delijo na 2 podzvrsti:

- **biografski film;**
- **avtobiografski film.**

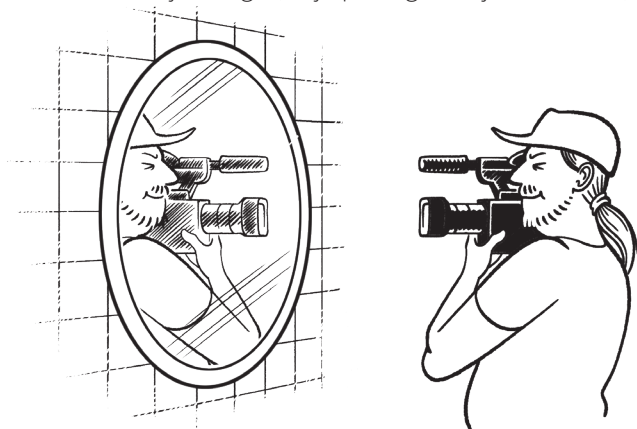
To je film, ki odstira ŽIVLJENJE OSEBE z zanimivo življenjsko zgodbo, oseba je lahko znana, a ni nujno. Pri strukturi filma mora avtor paziti, da film ni samo linearno pripovedovanje o življenju nekoga, temveč se mora s protagonistom NEKAJ ZGODITI. Treba je zgraditi zgodbo z elementi, ki ustvarijo dramaturški lok pripovedi.

Da film preseže podajanje dejstev, mora avtor ITI GLOBLJE, za kar je potrebno ZAUPANJE. Gledalec mora po ogledu vedeti o osebi več, kot je vedel pred filmom.

Lahko uporabimo IZJAVE kot v informativno-poljudnoznanstvenem filmu ali sledimo protagonistu kot v observacijskem dokumentarnem filmu.

Pri avtobiografskem filmu se avtor odloči, da bo ustvaril film o sebi. Tu se postavlja vprašanje: zakaj je avtor tako POSEBEN in UNIKATEN, da snema film o sebi? Tu je avtor tudi protagonist filma, zato je potreben premislek o DISTANCI in KRITIČNOSTI DO MATERIALA v montaži.

Ta zvrst nagovarja širšo javnost, predvsem oboževalce in zainteresirano javnost, ki si želi o protagonistu izvedeti nekaj novega (če je protagonist javna oseba).

MINI PRAKTIČNA VAJA

KAKO ZAČETI USTVARJATI PORTRET? Razmisli o pristopu, ki te nagovarja. Kako bi naredil portret določene osebe? Potrebuješ protagonistovo sodelovanje ali pa se odločiš, da boš portretiral nekoga, ki fizično ne sodeluje v filmu? Kako bi to, kar te najbolj zanima, prenesel gledalcu? Kako bi to zapisal/posnel? Premisli o filmskem jeziku!

NAPREDNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Sedaj imaš že izbrano osebo, pripravi vsebinsko zasnovo za 2 različna biografska filma o isti osebi:

- vaja v slogu informativno-poljudnoznanstvenega filma: pripravi si 10 vprašanj. Z osebo preživi nekaj časa, veliko sprašuj, delaj si zapiske;
- vaja v slogu poetičnega portreta: poišči kreativne rešitve in premisli o nekonvencionalni naraciji ter uporabi poetičnih elementov v portretu.

Ob raziskavi uporabi kamero/telefon ali sodeluj z DOP-jem in že snemaj vajino druženje. V montaži zmontiraj kratek video posnetega, kar lahko že uporabiš pri prijavi na razpise.

GLASBENI DOKUMENTARNI FILM

Primeri: *Buena Vista Social Club, Ziggy Stardust and the Spiders from Mars, No Direction Home: Bob Dylan, Stop Making Sense, Shine a Light, Amy*

Je dokumentarna zvrst, ki se deli na 2 podzvrsti:

- **glasbeni dokumentarni film kot portret;**
- **glasbeni dokumentarni film,** v katerem avtor raziskuje glasbo kot fenomen in njen kulturni, sociološki in družbeni vpliv.

Glavna struktura filma je ponavadi sestavljena iz IZJAV SKUPINE/GLASBENIKA, njegovih prijateljev, oboževalcev ... Možna je uporaba večjega števila govorcev, ki presežejo osebno plat glasbenika, saj se vpelje tudi širši družbeni kontekst z izjavami strokovnjakov, glasbenih kritikov, umetnostnih zgodovinarjev, antropologov in drugih znanih oseb tistega časa.

Lahko je pa to tudi INTIMNI glasbeni portret, ko film odstira samo izbranega glasbenika in je v svoji obliki zelo oseben.

Glavna struktura KONCERTNEGA dokumentarnega filma je posneti koncert, ki lahko vsebuje dodatne sekvence: priprave na koncert, izjave sodelujočih in oboževalcev, a je poudarek na živi glasbi, saj ima gledalec med gledanjem občutek, da je obiskovalec koncerta.

Pogosta je uporaba FOTOGRAFIJ, OBSTOJEČEGA ARHIVA (avdio-posnetki, videospoti, posnetki koncertov, intervjuji iz arhiva ...). Avtor mora pridobiti vsa dovoljenja za uporabo. Montaža deluje kot mozaik, ki se oblikuje v celoto.

Pomembne so informacije, a tudi še neznane zgodbe, spomini, saj ravno osebni del privabi publiko v kino. Gledalci so pretežno oboževalci določene zvrsti glasbe oz. glasbenika. Ob tem pa film tudi nagovarja širšo zainteresirano publiko, ki bi želela izvedeti kaj več o izbranem umetniku in glasbi.

MINI PRAKTIČNA VAJA

KAKO ZAČETI RAZMIŠLJATI O GLASBENEM DOKUMENTARNEM FILMU? Izberi si glasbenika/glasbeno skupino, o katerem/kateri želiš narediti film. Poslušaj njihovo glasbo. Zapiši si vse, kar ti pride na misel - občutek, atmosfero, informacije. Preberi čim več o skupini, njeni glasbi. Obišči glasbenika, če je to mogoče, prav tako njegove prijatelje, družino in različne strokovnjake ... Kaj bi jih vprašal? Kaj bi želel izvedeti?

O vsem si delaj beležke in poskušaj si zamisliti, kako bi bil videti film. Tu je že začetek vsebinske zasnove, ki jo kasneje lahko oblikuješ v daljši treatment.

IGRANO-DOKUMENTARNI FILM

Primeri: *The Act of Killing*, *Nanook of the North*, *Thin Blue Line*, dokumentarne oddaje, ki raziskujejo umore, *Casting JonBenet*

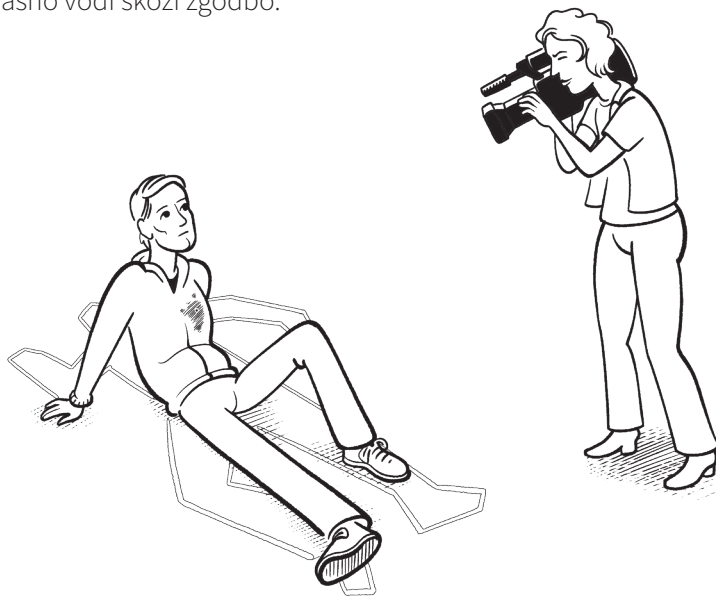
Ta forma pretežno nastaja v televizijski produkciji. Lahko pa je tudi bolj avtorsko zastavljen film.

Film je sestavljen iz IZJAV govorcev, strokovnjakov, ki ilustrirajo, opisujejo dogodek, velikokrat iz preteklosti, med intervjuji pa so ZAIGRANE, UPRIZORJENE SEKVENCE = REKONSTRUKCIJE. Pomembno je, kako se uprizorjeni prizori posnamejo, saj te odločitve določijo slog igrano-dokumentarnega filma. Zaradi uporabe DETAJLOV, SILHUET v zaigranih delih je slog filma bolj življenjski, resničen.

OSEBE v zaigranih sekvencah so lahko RESNIČNE OSEBE, ki predstavljajo same sebe, lahko pa so to IGRALCI ali STATISTI, ki predstavljajo osebe iz spominov, pisem, preteklih dogodkov ...

V filmu so uporabljeni tudi FOTOGRAFIJE in ARHIV. Glede na vsebino igranega dokumentarnega filma so včasih potrebni tudi ZGODOVINSKI KOSTUMI in MASKA.

Ta zvrst nagovarja specifične posameznike, ki jih izbrana tema zanima, film s svojo strukturo gledalce jasno vodi skozi zgodbo.

MINI PRAKTIČNA VAJA

KAKO USTVARIŠ UPRIZORJENI PRIZOR ZA IGRANO-DOKUMENTARNI FILM? Napiši dogodek oz. situacijo, ki bi jo želel posneti. Inspiracija lahko prihaja iz različnih virov: iz spominov, iz pisem, lahko je to na podlagi informacij, ki si jih dobil o že na primer pokojni osebi, iz dogodka v preteklosti ... Premisli, kdo bo v rekonstrukciji odigral tvoj prizor. Zapisano sceno daj nastopajočemu in se o njej pogovorita.

NAPREDNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Uprizorjeno sekvenco posnemi s kamero/telefonom ali v sodelovanju z DOP-jem. Posebna pozornost je potrebna pri življenjskosti, sproščenosti nastopajočih v situacijah in pri premisleku, kako boš kaj posnel. V montaži zmontiraj kratek video.

MOCUMENTARY = LAŽNI DOKUMENTARNI FILM

Primeri: *I'm Still Here, This is Spinal Tap, Incident at Loch Ness, Zelig, Český sen*

To je dokumentarni film, ki vsebino filma predstavi kot resnično, čeprav ni. Film lahko vsebuje različne oblike dokumentarnega filma. Tema filma je IZMIŠLJENA, a vsebuje NASTAVKE IZ RESNIČNEGA ŽIVLJENJA.

Velikokrat vsebuje tudi KOMIČNE ELEMENTE, ZGODOVINSKE PODATKE, ki so SPREMENJENI ali neresnični, saj so v funkciji filma in ne zgodovinskega dejstva.

Ključno vprašanje pri nastajanju filma je, KDAJ GLEDALEC IZVE, da je to mocumentary. Na koncu filma? Morda šele v času promocije filma iz intervjujev z ustvarjalci?

Gledalec je pri gledanju radoveden, pritegne ga téma filma.

MINI PRAKTIČNA VAJA

KAKO PRIČETI RAZMIŠLJATI O MOCUMENTARY DOKUMENTARNEM FILMU? Izberi neko temo, dogodek, vsebino, ki te nagovarja. Ob tem si izmisli, dodaj, predrugači neko informacijo. Lahko je to tudi zelo lahkotna, zabavna tema.

Loti se izbrane vsebine in zapiši, kot da je vse res. Na eno stran napiši glavno zgodbo/premiso mocumentaryja. Premisli, kdaj gledalci izvedo, da to ni res, da je to pravzaprav mocumentary. Ali sploh razkriješ ta podatek?

ANIMIRANI DOKUMENTARNI FILM

Primeri: *My Dead Dad's Porno Tapes, Frida, Celebrity Animal Encounters, Is the Man Who Is Tall Happy?*

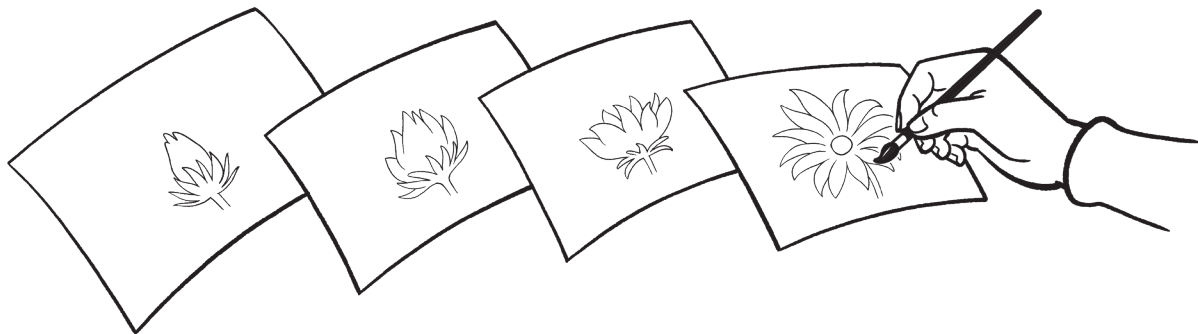
Obstaja več RAZLIČNIH VRST animacije: tradicionalna animacija, risana z roko, 2D- in 3D-animacija, stop motion, uporaba rotoskopije (odločitev je v veliki meri odvisna od proračuna filma).

Ta zvrst je zelo POETIČNA, animacija je lahko uporabljena za REKONSTRUKCIJO, ILUSTRACIJO dogodkov iz preteklosti, ob tem ima moč, da prikaže UNIKATNO PERSPEKTIVO zgodbe, lahko tudi zakrije/spremeni identiteto posameznika ter preseže realne zakone prostora in časa, saj vstopa v DOMIŠLJIJO in FANTAZIJO.

2 glavni zvrsti animiranih dokumentarnih filmov sta:

- **dokumentarni film, v celoti narejen v animacijski tehniki;**
- **kombinacija posnetega materiala (ponavadi so to IZJAVE) in izbrane animacije,** ki ilustrira posnetke/izjave.

Gledalci so različne starosti, ki si nekonvencionalnega pripovedovanja želijo in jih vsebina zanima.

MINI PRAKTIČNA VAJA

ZAČETEK USTVARJANJA ANIMIRANEGA DOKUMENTARNEGA FILMA O PRETEKLEM DOGODKU: poišči dogodek iz preteklosti in osebo, ki bo govorila o dogodku. Lahko je to dogodek iz tvojega osebnega življenja ali pa dogodek, ki se je zgodil na fakulteti, na ulici ... Morda je to spomin nekoga?

Pripravi si vprašanja. Pogovori se z osebo, delaj zapiske. Razmisli, kako bi govorjenje oblikoval v animacijo. Katere dele teksta bi izbral za animacijo? Kakšna bo animacija? Zapiši potencialno zgodbo.

NAPREDNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Če že bolj poznaš različne vrste animacije, pripravi 2 različni vrsti naracije izbranega dogodka z uporabo 2 različnih vrst animacije:

- kako bi z risbo animiral dogodek (lahko s posneto izjavo ali brez)? Tu niso potrebne dobre risarske sposobnosti, gre za pripovedovanje zgodbe z risbo;
- kako bi oživil dogodek s stop motion tehniko? S katerimi elementi in tudi stvarmi?

Premislek o filmskem jeziku (prehodi, pripovedovalčev zorni kot, barve, videz ...). Poudarek na domišljiji! Eksperimentiraj!

REPORTAŽNI DOKUMENTARNI FILM

Primeri: dokumentarni filmi režiserja Michaela Moora, dokumentarni filmi z Mariano van Zeller, dokumentarni filmi z Louisom Therouxom, dokumentarni filmi s Stacey Dooley, serija *Vice*

Reportaža se odziva na trenutno dogajanje, ko snemanje in produkcija trajata krajši čas. Odločitve na terenu so hitre, hipne. Velikokrat je to način dela pri televizijskih produkcijah.

Na snemanju je zmanjšana ekipa: novinar in snemalec. Lahko pa je to tudi večja ekipa (režiser, tonski mojster, producent, lučni mojster ...), odvisno od produkcijskih možnosti in teme filma. Poudarek je na INFORMACIJI, ki jo dobi gledalec. Lahko pa so to tudi filmi z bolj premišljeno estetsko zasnovo.

Reportaža lahko vsebuje ANKETE, IZJAVE sodelujočih, mimoidočih, strokovnjakov. Navadno je uporabljena KAMERA IZ ROKE.

NOVINAR ALI REŽISER deluje kot POVEZOVALEC, ki se pogovarja s sodelujočimi v filmu in je viden v posnetku. Včasih se prelevi v NAPOVEDOVALCA, ki gleda direktno v kamero in poda

gledalcu pomembne informacije. Tu prevladuje novinarski pristop pri ustvarjanju, struktura filma je jasna, enopomenska. Ponavadi tovrstni filmi obravnavajo neko težavo, za katero povezovalc poskuša najti odgovor ali želi opomniti gledalce na nekaj.

Gledalci se ob gledanju želijo INFORMIRATI in izobraziti – primeri: potopisi, reportaže o dogodkih, festivalih, o vrstah na tržnici, o zanimivih osebah, o grozotah vojne ... Publika so gledalci vseh starosti, ki jih zanima določena tema reportaže.

MINI PRAKTIČNA VAJA

KAKO PRIČETI REPORTAŽO? Izberi si temo, ki te zanima. Na papir skiciraj svoje misli. Na kaj bi želel opozoriti gledalce? Morda začetno idejo najdeš v časopisu? Boš v filmu povezovalec ali tudi napovedovalec? Nekaj primerov: tržnica, protesti, potovanje v sosednje mesto ... Bodi pozoren na vsebino ANKETE - zabeleži si, kaj boš vprašal obiskovalce, organizatorje, sodelujoče ...

NAPREDNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Vzemi kamero/telefon ali sodeluj z DOP-jem in pojdi na lokacijo, ki si si jo izbral. Posnemi kratek video o dogajanju in anketo mimoidočih, organizatorjev, obiskovalcev ... Premisli, kakšen povezovalec si - sproščen, zabaven pri spraševanju? Se vključiš v dogajanje, ki ga snemaš? S kakšnega zornega kota ti osebno gledaš na temo, ki jo snemaš?

V montaži zmontiraj kratek video.

AKTIVISTIČNI DOKUMENTARNI FILM

Primeri: *Ai Weiwei: Never Sorry, I Am Not Your Negro, No Other Land, Collective, The Cove*

Tu je izredno pomembno, da ima avtor IZOBLIKOVAN ODNOS DO TÉME, DO OSEBE, ki jo raziskuje in snema. Kar pa ne pomeni, da mora imeti avtor vedno isto mnenje kot oseba, ki jo spremlja.

Ta zvrst ima več oblik – observacija, portret, reportažni film, esejistični film ... Potreben je premislek o FILMSKEM JEZIKU!

Avtor si mora odgovoriti na vprašanje, KAJ ŽELI DOSEČI s tem filmom. Ponuditi gledalcu prostor in čas, da se SAM ODLOČI O VIDENEM? Da ustvarjalec s filmom OPOZORI NA NEPRAVILNOSTI, NEPRAVIČNOSTI? Izredno mora paziti, da film NI REKLAMA za dejavnost, dogodek, saj je potem to promocijski video društva, dejavnosti, akcije ... Avtor mora vstopati globlje v témo in odpirati POGLOBLJENA VPRAŠANJA O POSAMEZNIKU IN ŠIRŠEM DRUŽBENEM KONTEKSTU.

Gledalci so tu povečini razmišljujoči posamezniki, ki se sprašujejo o samem sebi in o družbi, v kateri živijo, ob tem so angažirani, radovedni in aktivni pri gledanju.

MINI PRAKTIČNA VAJA

KAKO LAHKO NAREDIM AKTIVISTIČNI DOKUMENTARNI FILM? Poišči neko témo, držo, mnenje, ki te zelo interesira. Volonterska organizacija? Pro bono zdravstvena ordinacija? Izkoriščanje tujcev? Reševanje živali? ... Nekaj, kar res močno čutiš.

Vključi se v krog ljudi in jih dobro spoznaj, da boš vstopil v osebni prostor protagonistov. Ves čas delaj zapiske, morda tudi že začni snemati. Razišči témo tudi na internetu, v knjižnici.

Po raziskavi zapiši: o čem bo film? Kdo so sodelujoči? Katere scene, dogodke bi vključil v film? Zapiši tudi že globlji pomen filma! To je začetek razvoja za vsebinsko zasnovo.

NAPREDNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Če si že v času razvoja kaj snemal, preglej posneti material in zmontiraj kratek video, v katerem se že vidiijo nastavki tvojega filma. Kateri od posameznikov, ki si jih spoznal, bi bil najboljši protagonist tvojega filma? Kaj protagonist želi doseči/spremeniti in kdo/kaj ga pri tem ovira?

DODATNA MINI PRAKTIČNA VAJA

Zdaj poznaš različne osnovne dokumentarne zvrsti, premisli, katere dokumentarne filme si že videl.

NAREDI SEZNAM DOKUMENTARNIH FILMOV, KI SI JIH ŽE VIDEL:

- ob naslovu dokumentarnega filma zapiši, v katero dokumentarno zvrst bi uvrstil film;
- ob naslovu si zabeleži značilnosti, filmski jezik, posebnosti in druge vsebine, ki te nagovarjajo.

O filmih, ki si jih že videl, je treba aktivno razmišljati. Ozaveščanje različnega sloga, filmskega jezika in določanje zvrsti omogoča avtorju poglobljeno razmišljanje o dokumentarnih filmih, kar je v pomoč pri njegovem lastnem ustvarjanju.

DODATKI – POVEZAVE

POVEZAVE do avdiovizualnih posnetkov objavljenih pogovorov Društva slovenskih režiserjev in režiserk z ustvarjalci o dokumentarnem filmu:

Večer DSR: Režiserji v dialogu. Pogovor z režiserkama Marijo Zidar in Haidy Kancler – moderator Rok Biček. Slovenska kinoteka, 17. 3. 2022

 <https://www.youtube.com/watch?v=4aUcVlBW76I>

Večer DSR: Režiserji v dialogu. Pogovor s hrvaškim dokumentaristom Goranom Devičem – moderator Matjaž Ivanišin. Slovenska kinoteka, 21. 1. 2020

 <https://www.youtube.com/watch?v=-D6O2diyHYY>

Večer DSR: Režiserke v dialogu. Tri dokumentaristke Nina Blažin, Haidy Kancler in Petra Seliškar v pogovoru. Slovenska kinoteka, 27. 9. 2018

 <https://www.youtube.com/watch?v=ZCV9sXAmjHQ>

Večer DSR: Režiserji v dialogu. Pogovor z režiserji Vidom Hajnškom, Rokom Bičkom in Matjažem Ivanišinom – moderator Miran Zupanič. Slovenska kinoteka, 4. 10. 2017

▶ https://www.youtube.com/watch?v=ZVL0A_fQsY0

Večer DSR: Slavnostna prireditev ob devetdesetletnici častnega člana Maka Sajka – moderator Siniša Gačič. Slovenska kinoteka, 24. 1. 2017

▶ <https://www.youtube.com/watch?v=NcKKrngbEbU>

Večer DSR: Režiserji v dialogu. Pogovor z režiserjema Karpom Godino in Želimirjem Žilnikom – moderator Boris Petkovič. Slovenska kinoteka, 7. 6. 2016

▶ <https://www.youtube.com/watch?v=VBSJJ94-ak0&t=270s>

Kje se lahko posameznik izobražuje v dokumentaristiki?

Izobraževanje v institucijah:

Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, Ljubljana (AGRFT)

<https://www.agrft.uni-lj.si/>

Akademija umetnosti, Nova Gorica (AU NG)

<https://ung.si/sl/fakultete/akademija-umetnosti/>

Inštitut in akademija za multimedije, Ljubljana (IAM)

www.iam.si

Dokumentaristična delavnica:

Dokumentarnica - v sklopu Društva slovenskih režiserjev in režiserk

<https://www.dsr.si/novice/dokumentarnica-2025-poziv-k-prijavi>

Programi filmske vzgoje:

<https://www.film-center.si/sl/film-v-sloveniji/filmska-vzgoja/>

»Dokumentarni film je potovanje brez povsem jasnega zemljevida - a prav v tem tiči njegova moč. Združuje osebno vizijo in družbeno odgovornost ter nas nenehno postavlja pred izziv, kako resnico ne le ujeti, temveč jo tudi osmisliti.«

Društvo slovenskih režiserjev in režiserk